

Rola hodowli lasu w ograniczaniu zamierania dębów w Polsce

dr inż. Wojciech Gil, Zakład Hodowli Lasu IBL

Sękocin Stary, ul. Braci Leśnej 3, 05-090 Raszyn

dr inż. Rafał Paluch, Zakład Lasów Naturalnych IBL

ul. Park Dyrekcyjny 6, 17-230 Białowieża

Zjawisko zamierania dębów jest obserwowane w Europie od ponad 200 lat. Istnieją wyraźne okresy gorszej kondycji tego gatunku objawiające się osłabieniem i większym lub mniejszym nasileniem choroby. Zamieranie dębów rozpoczyna się zazwyczaj w latach, w których gospodarka wodna zostaje zaburzona, najczęściej przez susze i obniżanie się poziomu wód gruntowych.

Zamieraniu towarzyszą gołoźery powodowane przez zwójki dębowe, których pojawienie często uznaje się za nieodzowny warunek wystąpienia zjawiska. Obserwuje się także obecność szkodników wtórnych, z których najważniejszymi w obecnym czasie są opiótki.

Ryc. 1. Zamieranie dębów w Nadleśnictwie Międzyrzec.

Celem badań rozpoczętych w 2006 roku na zlecenie Dyrekcji Generalnej Lasów Państwowych jest:

- ▶ określenie skali zjawiska i najważniejszych przyczyn zamierania drzewostanów dębowych,
- ▶ określenie możliwości, celowości i zakresu stosowania korytarzowej hodowli dębu oraz wykorzystania drzewostanów przejściowych w hodowli dębu,
- ▶ opracowanie metod postępowania hodowlanego w drzewostanach cechujących się różnym stopniem zamierania.

Zakres prac obejmuje:

1. Sporządzenie ankiety i przeprowadzenie badań ankietowych we wszystkich nadleśnictwach (za zgodą Dyrekcji Generalnej Lasów Państwowych w Warszawie).
2. Szczegółowe badania terenowe, w tym założenie powierzchni próbnych w wybranych drzewostanach dębowych o różnym wieku i stopniu zamierania.
3. Analizę przyrostów pierśnicy dębów zdrowych i obumierających na wywiertach wykonanych świdrem Presslera (ryc. 2).

Ryc. 2. Analizę przyrostów pierśnicy dębów przeprowadzono na wywiertach wykonanych świdrem Presslera.

Wyniki badań

Poniżej przedstawiono wstępne wyniki prac dotyczące głównie skali zjawiska zamierania dębu.

Największą powierzchnię zamierających drzewostanów dębowych stwierdzono na terenie wschodniej Polski, w tym w RDLP w Lublinie - 22 tys. ha (ryc. 3, dane dla drzewostanów z udziałem dębu 30% i więcej, o różnym stopniu zamierania, powierzchnia niezredukowana). Znaczna powierzchnia zamierających drzewostanów występuje także w RDLP w Białymstoku (16,8 tys. ha). Najmniej drzewostanów dębowych zamiera w rdLP w Gdańsku, Radomiu i Krakowie. Dość silne jest zatem zróżnicowanie regionalne zjawiska zamierania. Największą jego skalę stwierdzono we wschodniej i centralnej Polsce.

Ryc. 3. Powierzchnia i udział procentowy zamierających drzewostanów dębowych w ogólnej powierzchni dąbrów w Polsce.

W badaniach ankietowych najczęściej nadleśnictw (prawie 200) stwierdziło początki zamierania w drzewostanach młodych i średniowiekowych III-IV klasy wieku. Stosunkowo mniej było nadleśnictw, w których proces zamierania roz-

począł się w starodrzewach. Dane literaturowe potwierdzają prawidłowość, że najbardziej cierpią drzewostany średniowiekowe.

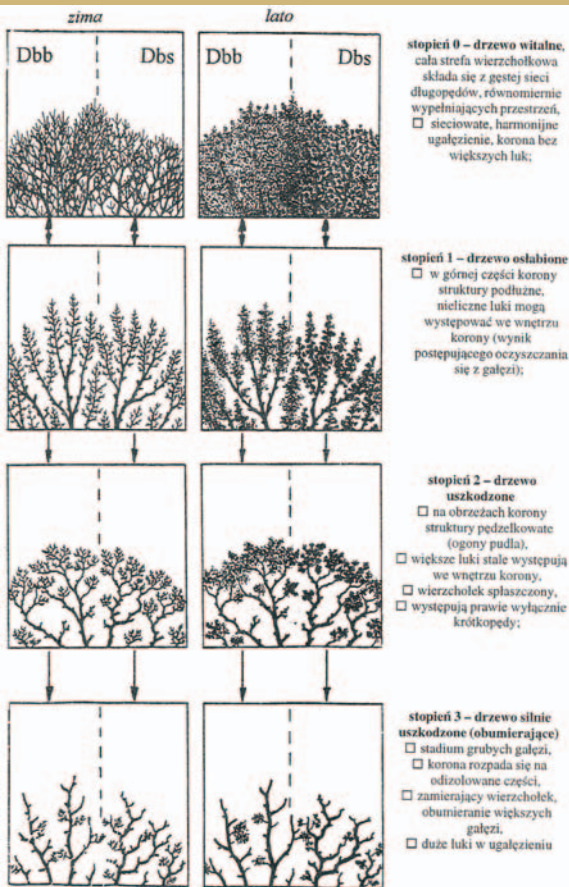
Za główne przyczyny zamierania uznano w nadleśnictwach stres związany z gospodarką wodną. Ponad połowa nadleśnictw upatruje przyczyn zamierania w znacznym obniżeniu się poziomu wód gruntowych, jak również w suszach letnich, rzadziej wiosennych.

Zjawisko zamierania dębów występuje we wszystkich typach siedlisk, lecz najbardziej dotkliwie jest w zbiorowiskach grądowych Lśw i LMśw, gdzie dąb jest gatunkiem panującym lub współpanującym.

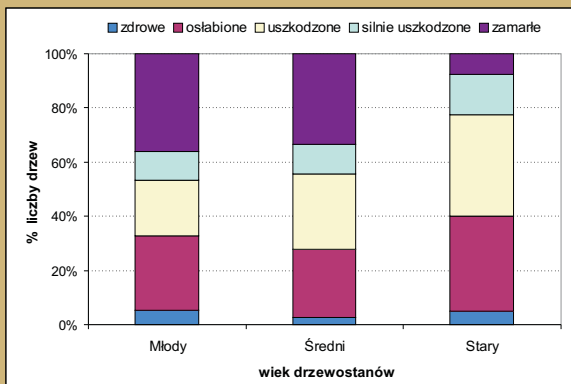
Jednym z bardziej zagrożonych kompleksów drzewostanów dębowych są słynne dąbrowy krotoszyńskie. W czerwcu 2007 r. założono trzy powierzchnie w Nadleśnictwie Krotoszyn, w zamierających drzewostanach dębowych w różnym wieku. Na powierzchniach pomierzono pierśnice i wysokości wszystkich drzew, wysokości osadzenia koron, dokonano też klasyfikacji socjalnej drzew wg Ilmurzyńskiego oraz ocenę uszkodzenia koron wg Roloffa (ryc. 4).

W drzewostanie młodym i średniowiekowym udział drzew zdrowych i osłabionych wynosi tylko około 35%, a resztę stanowią drzewa w różnym stopniu uszkodzone i zmarłe (ryc. 5).

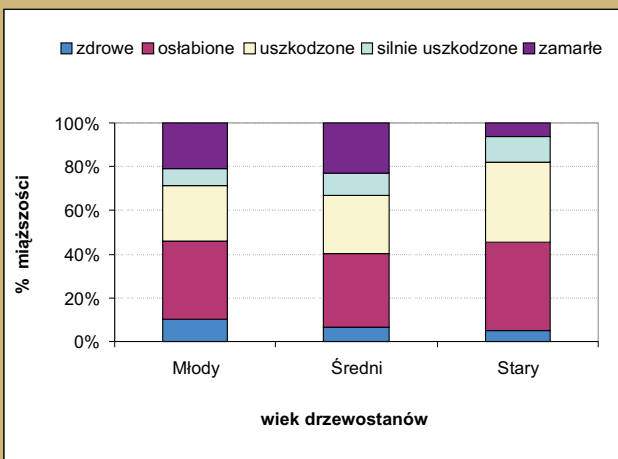
Najlepszą kondycję wykazywały dęby w starodrzewach. W ujęciu miąższościowym sytuacja przedstawia się korzystniej, ponieważ znaczną część zamarych drzew stanowią drzewa o stosunkowo małej pierśnicy (ryc. 6).

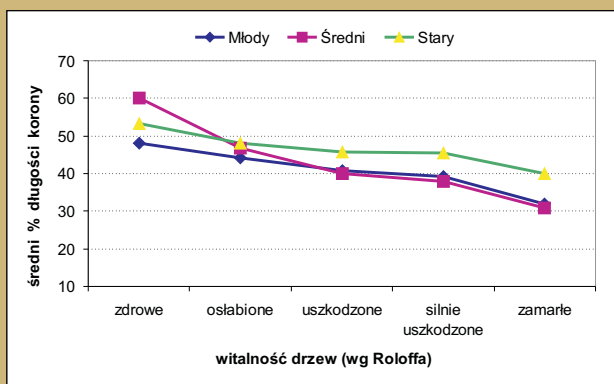
Ryc. 4. Vitalność dębów wg Roloffa (1989); Dbb - dąb bezszypułkowy, Dbs - dąb szypułkowy (źródło: E. Dmyterko, „Metody określania uszkodzeń drzewostanów dębowych”, Sylwan, 1998).

Ryc. 5. Udział procentowy liczby drzew o określonej vitalności (wg Roloffa) w drzewostanach dębowych w różnym wieku (Nadleśnictwo Krotoszyn).

Ryc. 6. Udział procentowy miąższości poszczególnych drzew o określonej vitalności (wg Roloffa) w drzewostanach dębowych w różnym wieku (Nadleśnictwo Krotoszyn).

Ryc. 7. Średni procent długości korony drzew o określonej vitalności w drzewostanach dębowych w różnym wieku (Nadleśnictwo Krotoszyn).

Ważną cechą badanych drzewostanów, istotną z punktu widzenia zamierania dębu, jest względna długość korony, wyrażona procentowym stosunkiem długości korony do wysokości drzewa. W Nadleśnictwie Krotoszyn drzewa o najlepszej kondycji - zdrowe i osłabione mają relatywnie najdłuższe korony (ryc. 7), szczególnie jest to widoczne w drzewostanie średniowiekowym. W młodszym różnice między tymi drzewami, a drzewami uszkodzonymi są niewielkie. Drzewa zmarłe miały najkrótsze, zredukowane korony.

Z literatury wiadomo, że dęby z dużymi koronami charakteryzują się większą zdolnością regeneracyjną oraz mają większe szanse na przeżycie niekorzystnego okresu. Działania hodowlane nie mogą jednakże zapobiec zamieraniu dębów w momencie jego wystąpienia. W takim przypadku konieczne jest skrupulatne przestrzeganie zasad higieny lasu (ograniczanie defoliacji powodowanej przez foliofagi, usuwanie posuszu czynnego itd.).

Zwiększenie odporności drzewostanów dębowych można uzyskać poprzez modyfikację postępowania hodowlanego w zakresie działań długofalowych tzn. zakładania upraw i prowadzenia drzewostanów młodszyc klas wieku, co będzie przedmiotem dalszych opracowań.

Już teraz można jednak stwierdzić, że jednym z ważniejszych wniosków praktycznych wynikających z przeprowadzonych dotychczas badań, jest zalecenie prowadzenia zabiegów hodowlanych tak, aby korony dębów, zwłaszcza przyszłościowych, już od fazy drągownicy były relatywnie duże.